

WWW.Ketab.ir

3203

سرشناسه:	تقوی، محمدآصف، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	بررسی فقهی کارمزد و دیرکرد در نظام بانکداری اسلامی / محمدآصف تقوی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>علیه السلام</small> ، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۱۴۴ ص، ۵/۲۱×۵/۱۴؛ س.م.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۳۶۲-۴
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	بانک و بانکداری (فقه): (Banking law Islamic law)
موضوع:	وام‌های بانکی -- الگوهای ریاضی: Bank loans -- Mathematical models
موضوع:	بانک و بانکداری -- حسابداری: Banks and banking -- Accounting
موضوع:	بانک و بانکداری (فقه) -- ایران
موضوع:	Banking law (Islamic law) -- Iran
شناسه رده:	جامعه المصطفی <small>علیه السلام</small> العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>علیه السلام</small>
شماره افزودنی:	Almustafa International University / Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	۷۱ ت ب ۲ / ۱۹۸ / ۶ BP
رده بندی نسبی:	۲۹۷ / ۴۸۲
شماره کتابشناسی:	۳۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

بررسی فقهی کارمزد و دیرکرد در نظام

مؤلف: محمد آصف تقوی

چاپ اول: ۱۳۹۶ ش / ۱۴۳۹ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰ نسخه

مراکز پخش

● ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۴۴ - ۱۰۵ داخلی

● ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

● ایران، قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲

📧 https://telegram.me/pub_almostafa
🌐 <http://www.buy-pub.miu.ac.ir/>

✉ miup@pub.miu.ac.ir
🌐 pub.miu.ac.ir

بانیساز از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- صفحه‌آرا: علی عبادی‌فرد

بررسی فقهی کارمزد و دیرکرد
در نظام بانکداری اسلامی

محمد آصف نوری

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو اصالت پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه نیز بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، با توجه به سروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معارف ناب اسلام، انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعه المصطفیٰ» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی (ص) مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ (ص) را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش هم‌عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ (ص)

فهرست

۱۱	..... مقدمه
۱۳	..... ۱. تبیین مفاهیم و کلیات
۱۳	..... مفاهیم
۱۳	..... ۱. بانک
۱۴	..... ۲. قرض
۱۵	..... الف) مفهوم قرض
۱۶	..... ب) ویژگی‌های قرض
۱۸	..... ج) زیاده در قرض
۱۹	..... ۳. دین
۲۰	..... رابطه دین با قرض
۲۰	..... ۴. ربا
۲۰	..... الف) ربا در لغت
۲۱	..... ب) ربا در قرآن
۲۲	..... ج) ربا در سنت
۲۲	..... یکم: ربا از گناهان کبیره
۲۲	..... دوم: رباخواری بدترین شغل
۲۳	..... سوم: هلاکت رباخواران در دنیا
۲۱	..... چهارم: احتیاط در گرفتاری ناخودآگاه به ربا
۲۳	..... پنجم: حيله برای رباخواری
۲۴	..... ششم: عقوبت رباخواری
۲۴	..... هفتم: حرمت شهادت و کتابت ربا
۲۴	..... هشتم: علت تحریم ربا
۲۵	..... د) انواع ربا
۲۷	..... ه) حيله‌های ربا

۲۹	..... ۵. کارمزد
۳۰	..... ۶. دیرکرد
۳۰	..... کلیات
۳۰	..... ۱. تاریخچه بانکداری
۳۳	..... ۲. اقسام بانکداری
۳۳	..... الف) بانکداری متعارف
۳۴	..... ب) بانکداری اسلامی
۳۷	..... ۲. کارمزد
۳۷	..... مقدمات
۳۷	..... مفهوم کارمزد
۳۸	..... پیشینه کارمزد
۳۸	..... ضرورت گرفتن کارمزد
۳۹	..... روایات مربوط به کارمزد
۴۲	..... مفهوم زیاده در قرارداد قرض با توجه به روایات
۴۴	..... انواع کارمزد
۴۴	..... ۱. کارمزد اعتبار بانکی
۴۶	..... ۲. کارمزد انتشار و خرید و فروش اوراق بهادار
۴۶	..... الف) اوراق مشارکت
۴۸	..... ب) اوراق قرضه
۴۸	..... ۳. کارمزد کفالت بانکی
۴۹	..... ۴. کارمزد حواله‌های بانکی
۵۰	..... ۵. کارمزد وصول سفته و چک
۵۰	..... ۶. کارمزد دیگر خدمات بانکی
۵۲	..... ادله جواز دریافت کارمزد
۵۲	..... رابطه کارمزد با هزینه‌ها
۵۳	..... ادله منع از دریافت کارمزد
۵۳	..... الف) فقهای مخالف
۵۵	..... ۱. آیت الله محمد تقی بهجت <small>رحمته الله علیه</small>
۵۶	..... ۲. آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی
۵۷	..... ۳. آیت الله جواد تبریزی <small>رحمته الله علیه</small>
۵۸	..... ب) فقهای موافق
۵۸	..... ۱. امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>

۵۹.....	۲. آیت الله شهید سید محمد باقر صدر <small>رحمته الله علیه</small>
۵۹.....	۳. آیت الله محمد فاضل لنکرانی <small>رحمته الله علیه</small>
۵۹.....	۴. آیت الله مکارم شیرازی
۶۰.....	نتیجه گیری
۶۱.....	۳. دیرکرد
۶۱.....	مقدمه
۶۱.....	مفهوم دیرکرد
۶۴.....	پیشینه دیرکرد
۶۶.....	نار مالی دیرکرد: اقتصاد به ویژه بر کار بانکداری اسلامی
۶۶.....	الف) اختلالات در برنامه های اقتصادی بانک ها و مؤسسات مالی
۶۷.....	ب) خسارت های اعتباری طلبکاران
۶۸.....	ج) گسترش تخلفات مالی سلب اعتماد عمومی
۶۹.....	د) گردش انحصاری اوراق در دست ثروتمندان
۶۹.....	ه) افزایش هزینه های تأمین مالی
۷۰.....	و) افزایش معوقات بانکی
۷۰.....	روایات مرتبط با دیرکرد
۷۲.....	عوامل دیرکرد
۷۳.....	۱. اعسار و ناتوانی
۷۳.....	۲. تغییر شرایط اقتصادی
۷۴.....	۳. تخلف و نقض تعهد
۷۴.....	انواع دیرکرد
۷۴.....	۱. دیرکرد در عقد قرض
۷۴.....	۲. دیرکرد در عقودی که منتهی به دیون می شود
۷۴.....	۳. دیرکرد در سایر عقود
۷۵.....	ادله منع از دریافت دیرکرد
۷۵.....	۱. احتمال صدق ربای قرضی
۷۶.....	۲. احتمال صدق تمدید مهلت در مقابل افزایش بدهی
۷۶.....	۳. حیل های برای دریافت ربا
۷۷.....	ادله جواز دریافت دیرکرد
۷۷.....	۱. جواز دریافت دیرکرد به عنوان وجه التزام
۷۷.....	الف) شرط وجه التزام در ضمن عقد اصلی
۷۹.....	ب) شرط وجه التزام در ضمن عقد خارج لازم

- ۷۹..... ۲. جواز جبران خسارت طبق قاعده لاضرر.....
- ۸۰..... الف) قاعده لاضرر.....
- ۸۳..... ب) جبران ضرر ناشی از تورم.....
- ۸۴..... دلایل مخالفان جبران تورم.....
- ۸۸..... دلایل موافقان جبران تورم.....
- ۹۰..... ۱. مالیت اسکناس، به قدرت خرید آن است.....
- ۹۱..... ۲. لزوم ادای کامل بدهی (استصحاب بقای اشتغال ذمه).....
- ۹۲..... ۳. لزوم جبران ضرر طلبکار.....
- ۹۵..... جواز جبران خسارت طبق قاعده اتلاف.....
- ۹۵..... قاعده اتلاف.....
- ۹۸..... جواز دریافت دیرکرد لبق دیگر قواعد فقهی.....
- ۹۸..... ۱. قاعده بد.....
- ۹۸..... ۲. قاعده احترام.....
- ۹۹..... ۳. قاعده الغنم بالغرم.....
- ۹۹..... ۴. قاعده غصب.....
- ۱۰۱..... جواز دریافت دیرکرد از کفار حربی.....
- ۱۰۳..... نتیجه‌گیری.....
- ۱۰۳..... ۱. دیرکرد الزام‌رئای قرضی نیست.....
- ۱۰۴..... ۲. دیرکرد در مقابل تمدید مدت نیست.....
- ۱۰۴..... ۳. دیرکرد حيله‌ای برای دریافت ربا نیست.....
- ۱۰۷..... ۴. راه‌حل‌های پیشنهادی.....
- ۱۰۷..... مقدمه.....
- ۱۰۸..... جایگزین‌های پیشنهادی برای کارمزد.....
- ۱۰۸..... ۱. تأمین کارمزد توسط مراکز خیریه.....
- ۱۰۹..... ۲. تأمین کارمزد توسط بانک با به کار گرفتن بخشی از منابع قرض.....
- ۱۰۹..... ۳. تأمین کارمزد توسط حکومت اسلامی از بیت‌المال.....
- ۱۱۰..... راه‌حل‌های موجود برای کارمزد.....
- ۱۱۴..... راه‌حل‌های پیش‌گیرانه برای دیرکرد.....
- ۱۱۴..... ۱. فرهنگ‌سازی.....
- ۱۱۷..... ۲. اعتبارسنجی.....
- ۱۱۸..... ۳. نظام جامع رایانه‌ای اطلاعات اقتصادی.....
- ۱۱۹..... ۴. گرفتن وثیقه‌های خوب و کافی.....
- ۱۲۱..... ۵. بیمه.....

۱۲۲.....	راه حل های پیشنهادی برای دیرکرد
۱۲۲.....	۱. تفکیک معسر از متخلف
۱۲۳.....	الف) اصل عدم اعسار
۱۲۳.....	ب) استفاده از نظام جامع رایانه ای اطلاعات اقتصادی
۱۲۳.....	۲. چگونگی برخورد با معسرین
۱۲۳.....	ب) امهال
۱۲۴.....	ب) پرداخت بدهی ها توسط دولت
۱۲۵.....	ج) بخشش
۱۲۵.....	۳. چگونگی برخورد با متخلفان
۱۲۶.....	الف) دریافت دیرکرد با حکم حکومتی
۱۲۹.....	ب) کسرهای غیر مالی
۱۳۰.....	ج) اجراء ضمانت نامه، کفالت ها و وثیقه ها
۱۳۰.....	د) تشکیل کمیته و قیام ضمن زیر نظر حکومت
۱۳۱.....	ه) الزام به قرض و ابل
۱۳۱.....	و) الزام به پرداخت جریمه به نهادهای مؤسسات بزرگ
۱۳۲.....	ز) استفاده از شرکت های مدیریت دارایی
۱۳۳.....	کتاب نامه
۱۴۳.....	نمایه

www.Ketab.ir

مقدمه

دین اسلام برای تنظیم ابعاد زندگی انسان برنامه و هدف ارائه کرده است. یکی از جنبه‌های مهم زندگی بشر، فعالیت‌های اقتصادی است. به همین جهت بخش عمده‌ای از احکام و آموزه‌های اسلام به مسائل اقتصادی اختصاص دارد. دین اسلام برخی از فعالیت‌های اقتصادی - مثل ربا، اکل مال به باطل و غرر - را ممنوع کرده و نوع دیگری از عقود و یقاعات - مانند مشارکت، مضاربه، اجاره و جعاله - را تصحیح و تأیید کرده است. شکی نیست که اسلام با وضع احکام اقتصادی به دنبال ایجاد نظام اقتصادی است که ضامن سعادت بشر و برقراری عدالت اقتصادی باشد.

در گذشته به این دلیل که فقها و علما بیشتر به جنبه‌های فردی انسان توجه می‌کردند، نهادهای اقتصادی و سیاسی اسلام که بشر را طرز به بعد اجتماعی زندگی بشری هستند، کمتر رشد کرد. در قرن اخیر با پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی ره و پیاده شدن نظریه - مکه - اسلامی جنبه‌های اجتماعی دین اسلام بیشتر مورد توجه قرار گرفت.

امروزه در نظام اقتصادی، بانک نقش محوری را ایفا می‌کند. بانک با جمع‌آوری سرمایه‌های راکد و سرگردان و جهت‌دادن آنها به سوی کارگزاران سرمایه‌گذاران، زمینه‌های تسریع توسعه اقتصادی را فراهم می‌آورد. نباید فراموش کرد که بانک‌های متعارف که بر ربا و بهره مبتنی هستند، موجب گسترش بی‌عدالتی، تقویت نظام سرمایه‌داری و تشدید اختلاف طبقاتی می‌گردند.

از مسائل مهمی که امروزه بانک‌های اسلامی با آن مواجه هستند دو مسئله کارمزد و جریمه دیرکرد است. از آن جا که در برخی از موارد این دو مسئله، احتمال

ربا داده شده، بررسی و پژوهش فقهی درباره آنها لازم است تا احکام و جزئیات مسائل آنها روشن گردد و در عملیات بانکی و معاملات فردی مورد استفاده قرار گیرد.

در این پژوهش تلاش شده که پس از تبیین کامل موضوع، با مراجعه به منابع اسلامی، حکم فقهی کارمزد و دیرکرد با فروض مختلف آن استخراج گردد. با توجه به این که دیرکرد به شیوه متعارف و با حفظ عنوان آن مصداق بارز رباست، در فصل اخیر راه حل‌های پیشنهادی برای هر دو موضوع مورد مطالعه، ارائه شده است.

لازم به ذکر است که موضوع پژوهش حاضر بیشتر در بانک مصداق می‌یابد، اما منحصر به بانک نیست و به صورت عام حکم اخذ جریمه دیرکرد و کارمزد را در تمام روابط بانکی مورد مطالعه قرار می‌دهد.

بر خود لازم می‌دانیم از همه عزیزانی که در شکل‌گیری این اثر کمک کرده‌اند، تشکر و سپاس‌گزاری کنیم. بی‌گمان به ثمر رسیدن این پژوهش را مرهون دعای خیر مادر و پیشتر اندک مسرگرم امام هستیم. از خدای بزرگ برایشان آرزوی سعادت‌مندی داریم.